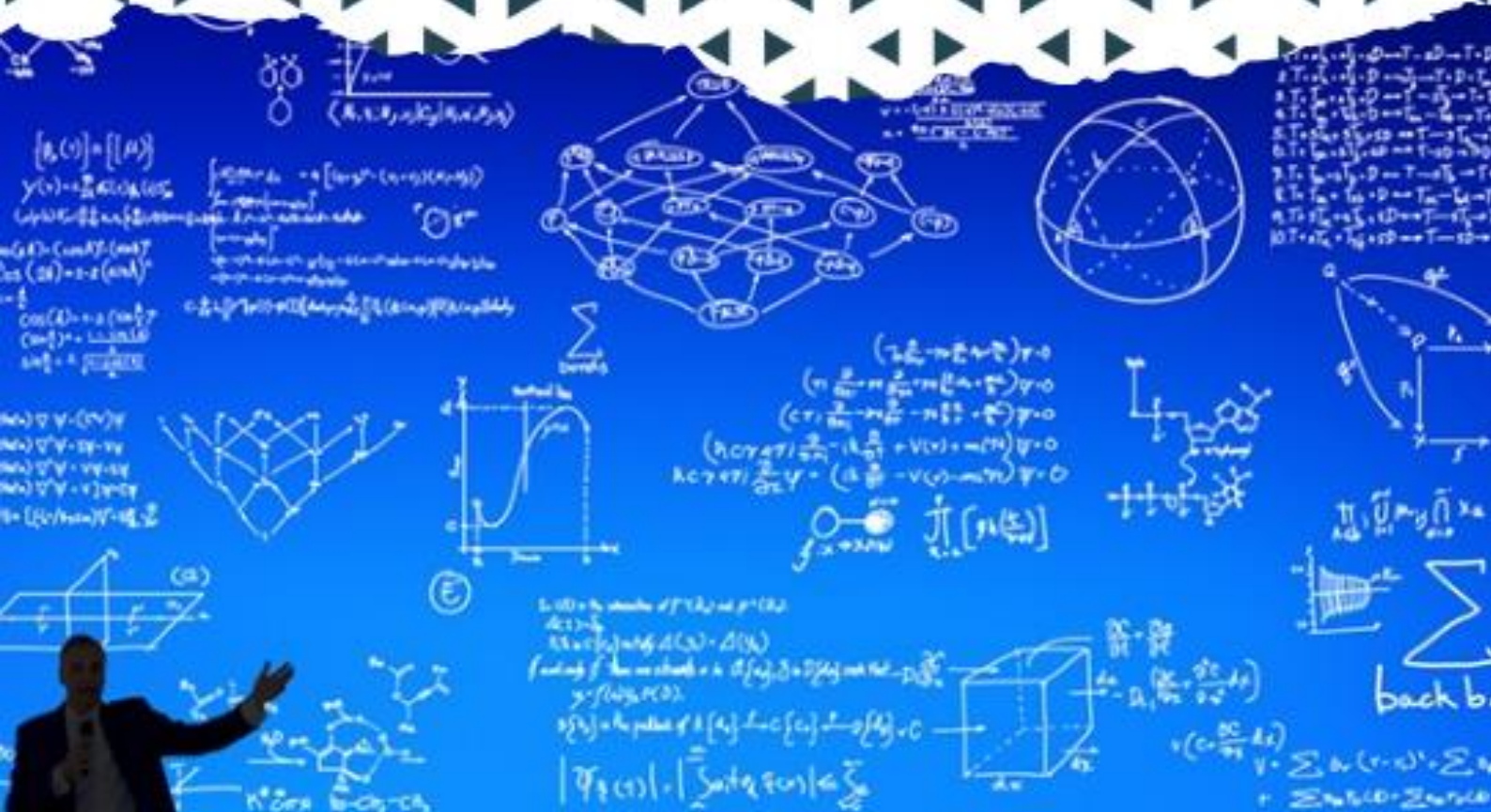

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

ZAMONAVIY ILM-FAN VA TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

Google Scholar doi

zenodo

OpenAIRE

+998335668868

<https://innoworld.net>

2025

**«INNOVATIVE WORLD» ILMIY TADQIQOTLARNI QO'LLAB-
QUVVATLASH MARKAZI**

**«ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOTLAR: MUAMMO VA
YECHIMLAR» NOMLI 2025-YIL № 3-SONLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI**

**ILMIY-ONLAYN KONFERENSIYA TO'PLAMI
СБОРНИК НАУЧНЫХ-ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЙ
SCIENTIFIC-ONLINE CONFERENCE COLLECTION**

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

JAHON VALYUTA TIZIMI VA UNING RIVOJLANISHI**Anvarov Nozimjon Maxsudbek o'g'li**

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Andijon fakulteti

"Mutaxassislik, ijtimoiy –gumanitar

va aniq fanlar" kafedrası katta o'qtuvchisi

nozimanvarov40@gamil.com Tel:(+99897)-988-22-77**Nazirov Otashinxoja Hayrullo o'g'li**

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Andijon fakulteti

"Moliya va moliyaviy texnologiyalar"

yo'nalishii 4-bosqich talabasi

xojanzirov@gmail.com Tel:(+99891)-487-13-73

Annotatsiya Ushbu maqolada jahon valyuta tizimining tarixiy shakllanish bosqichlari, hozirgi davrdagi transformatsiya jarayonlari hamda raqamli valyutalarning global iqtisodiyotga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda Bretton-Vuds, Yamayka va hozirgi zamonaviy tizimlarning o'ziga xos jihatlari solishtirilib, 2025-yil holatiga ko'ra xalqaro valyuta bozoridagi ulushlar statistik ma'lumotlar asosida yoritilgan. Shuningdek, maqolada raqamli valyutalar (CBDC va stablecoinlar)ning xalqaro to'lov tizimlariga integratsiyasi ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Valyuta tizimi, Rezerv valyuta, Xalqaro to'lovlar, Bretton-Vuds, Raqamli valyuta, CBDC, Dollar, Yevro, Yuan, Global moliya, Inflyatsiya.

Аннотация В статье рассматриваются исторические этапы формирования мировой валютной системы, современные процессы трансформации и влияние цифровых валют на глобальную экономику. Анализируются особенности Бреттон-Вудской, Ямайской и современной систем, а также структура валютных резервов на 2025 год. Особое внимание уделено роли цифровых валют и их интеграции в международные платежные системы.

Ключевые слова: Валютная система, Резервная валюта, Международные расчёты, Бреттон-Вудская система, Цифровая валюта, CBDC, Доллар, Евро, Юань, Глобальные финансы, Инфляция.

Abstract This article examines the historical stages of the global monetary system, current transformation trends, and the influence of digital currencies on the global economy. The study compares the Bretton Woods, Jamaican, and modern systems, highlighting the currency reserve structure as of 2025. It also analyzes the integration of digital currencies such as CBDCs and stablecoins into international payment systems.

Keywords: Monetary system, Reserve currency, International payments, Bretton Woods, Digital currency, CBDC, Dollar, Euro, Yuan, Global finance, Inflation.

KIRISH. Jahon valyuta tizimi — bu xalqaro to'lovlar, kreditlar, kapital harakati va valyuta kurslarini boshqaruvchi murakkab mexanizm bo'lib, u global iqtisodiy aloqalarning "asabi" sifatida qaraladi. Uning rivojlanishi insoniyat

tarixidagi eng muhim iqtisodiy o'zgarishlarni, xususan, savdo, moliya va siyosiy tizimlardagi transformatsiyalarni o'zida aks ettiradi.

Tarixan, birinchi global valyuta tizimi **oltin standarti** asosida shakllangan bo'lib, 1870-yillarda Angliya tomonidan joriy etilgan. Bu tizimda barcha valyutalar oltin zaxiralari bilan kafolatlangan edi. Keyinchalik, **1944-yilda Bretton-Vuds konferensiyasi** natijasida AQSh dollari asosidagi yangi xalqaro valyuta tizimi paydo bo'ldi, u 1971-yilgacha faol ishladi 1976-yilda Yamayka kelishuvi asosida joriy etilgan **suzuvchi valyuta kurslari tizimi** global moliyaviy tizimni bozor mexanizmlariga tayantirdi. Bugungi kunda esa jahon valyuta tizimi **raqamli transformatsiya davrini** boshdan kechirmoqda.

IMF (2025) ma'lumotlariga ko'ra, jahon valyuta rezervlarining 58,4 foizi AQSh dollarida, 20,3 foizi yevroda, 6,9 foizi esa Xitoy yuani va yapon iyenasi saqlanadi. Bu raqamlar dollarning hali ham global hukmronligini ko'rsatadi, biroq raqamli moliya jarayonlari bu nisbatni o'zgartira boshladi. O'zbekiston ham jahon moliya tizimining faol ishtirokchisiga aylanib bormoqda. **O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki (2025)** ma'lumotlariga ko'ra, mamlakat xalqaro zaxiralari 36 milliard AQSh dollarini tashkil etib, ulardan 65 foizi dollarda, 20 foizi yevroda saqlanmoqda.

Moliyaviy globalizatsiya sharoitida raqamli valyutalar, **markaziy bank raqamli valyutalari (CBDC)** va **stablecoinlar** xalqaro to'lov tizimining yangi bosqichini boshlab berdi. Bu esa an'anaviy valyuta tizimi tushunchasini tubdan qayta shakllantirmoqda.

Jahon valyuta tizimining tarixiy shakllanishi va evolyutsiyasi

Jahon valyuta tizimi evolyutsiyasi turli iqtisodiy bosqichlarga bo'lingan. Quyidagi jadvalda asosiy tizimlar, ularning mexanizmlari va o'zgarish sabablari aks ettirilgan:

1-jadval

Jahon valyuta tizimining rivojlanish bosqichlari (1944–2025-yillar)

Davr	Tizim nomi	Asosiy valyuta	Xususiyatlari	Tugash sababi
1944–1971	Bretton-Vuds tizimi	AQSh dollari	Dollarning oltin bilan kafolatlanishi	Oltin zaxiralarning yetishmasligi
1976–2000	Yamayka tizimi	Suzuvchi kurslar (USD, DEM, JPY)	Bozor kurslari asosida almashuv	Global moliyaviy liberallashtirish
2000–2025	Raqamli davr	USD, EUR, CNY, raqamli valyutalar	CBDC va kriptovalyutalar paydo bo'ldi	Texnologik transformatsiya

Jadval shuni ko'rsatadiki, jahon valyuta tizimi asosan iqtisodiy va texnologik ehtiyojlardan kelib chiqqan holda o'zgarib borgan. Hozirgi bosqichda esa raqamli aktivlar va blokcheyn texnologiyasi global moliya mexanizmini qayta belgilab bermoqda.

Hozirgi jahon valyuta tizimi: muammolar va imkoniyatlar

Hozirgi valyuta tizimi ko'p valyutali va suzuvchi kurslarga asoslangan bo'lsa-da, bir qator muammolarga duch kelmoqda:

- **Dollar dominatsiyasi:** xalqaro rezervlarning yarmidan ko'pi dollarda saqlanadi, bu esa global moliyaviy siyosatni asosan AQShga bog'laydi;
- **Geosiyosiy beqarorlik:** sanksiyalar, savdo urushlari va siyosiy ziddiyatlar valyuta bozorlarida keskin tebranishlarni keltirib chiqarmoqda;
- **Raqamli nomuvofiqlik:** CBDC va stablecoinlarning xalqaro standartlar bo'yicha muvofiqlashmaganligi;
- **Inflyatsion bosim:** jahon iqtisodiyotida valyuta kurslari o'zgarishi inflyatsiyani kuchaytiradi.

IMF (2025) ma'lumotlariga ko'ra, xalqaro to'lovlarning 87 foizi hali ham AQSh dollari orqali amalga oshirilmoqda.

Biroq, Yevropa va Osiyo davlatlari o'zlarining raqamli valyutalarini ishlab chiqib, xalqaro to'lovlarda muqobil mexanizmlar yaratmoqda.

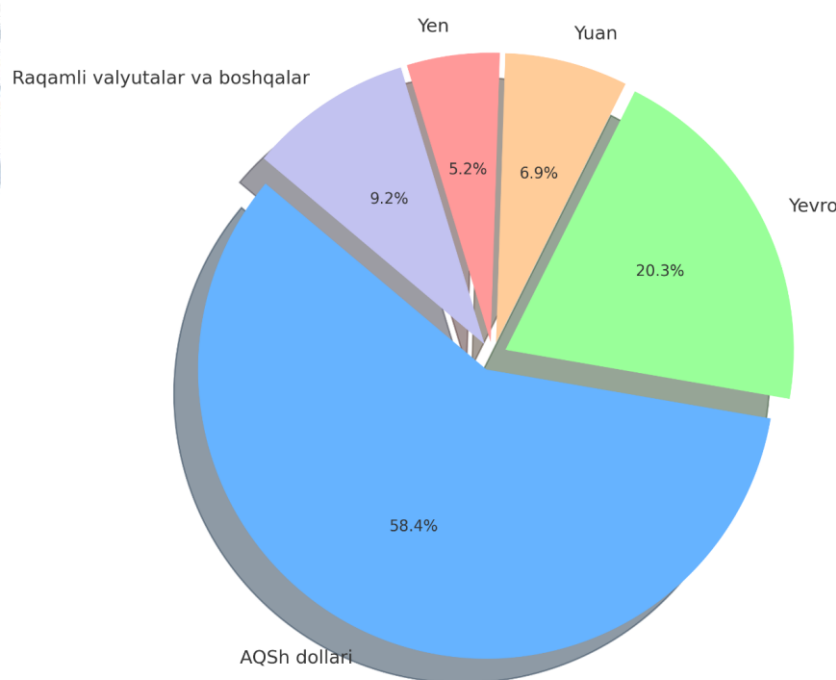
Yangi davr – raqamli valyutalar va global transformatsiya

2020-yillardan boshlab raqamli iqtisodiyot jahon valyuta tizimini tubdan o'zgartirdi. Hozirda 130 dan ortiq davlat o'zining "markaziy bank raqamli valyutasi (CBDC)"ni joriy etish ustida ishlamoqda.

Masalan:

- **Xitoy (e-CNY)** – xalqaro savdoda sinov bosqichida;
- **Hindiston (e-Rupi)** – to'lov tizimiga integratsiya qilindi;
- **Yevropa Ittifoqi (Digital Euro)** – 2025-yil oxiriga qadar joriy etilishi kutilmoqda;
- **O'zbekiston (Raqamli so'm loyihasi)** – 2024-yildan sinov bosqichida

1-chizma. 2025-yil uchun global valyutalar ulushi (%)

1-chizma Global valyuta ulushlari (2025-yil, %)

Grafikdan ko'rinib turibdiki, dollarning yetakchilik mavqei saqlanib qolgan bo'lsa-da, yevro va yuanning ulushi ortib bormoqda. Ayniqsa, raqamli valyutalar 2025-yilga kelib 9 foizdan ortiq ulushni egallagan.

XULOSA

Jahon valyuta tizimi bugungi kunda iqtisodiy siyosat, texnologiya va xalqaro hamkorlik o'rtasidagi muvozanatni belgilovchi mexanizmga aylandi. Shaxsiy fikrimcha, tizimning rivojlanish istiqbollari raqamli texnologiyalarning qay darajada adolatli va barqaror qo'llanilishiga bog'liq bo'ladi.

O'zbekiston uchun bu jarayonlarda ishtirok etish — bu nafaqat xalqaro integratsiya, balki moliyaviy mustaqillikni kuchaytirish imkonidir. Raqamli so'mning joriy etilishi milliy iqtisodiyotning global moliya tizimiga faol integratsiyasini ta'minlaydi.

Kelgusida jahon valyuta tizimi:

1. **Ko'p valyutali tizimdan raqamli muvofiqlashtirilgan tizimga o'tadi;**
2. **Dollar dominatsiyasi kamayadi, CBDC'lar kuchayadi;**
3. **Raqamli moliyaviy xavfsizlik** milliy siyosatning asosiy yo'nalishiga aylanadi.

Shu nuqtai nazardan, jahon valyuta tizimining barqaror kelajagi — texnologiya va ishonch uyg'unligiga asoslanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. IMF. (2025). *World Currency Composition Statistics 2025*.
2. World Bank. (2025). *Global Financial Development Report 2025*.
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2025). *Xalqaro rezervlar tahlili*. Toshkent.
4. UNCTAD. (2024). *World Investment and Currency Trends*.
5. OECD. (2023). *Digital Currencies and Global Monetary Stability*.
6. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2024). *Valyuta bozorining raqamli transformatsiyasi*. Toshkent.
7. Asian Development Bank. (2025). *Central Bank Digital Currencies in Asia*.
8. Sh. Sodiqov, D. Jo'raqulov. (2023). *Xalqaro moliyaviy tizim va valyuta siyosati*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.